

การใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของสื่อกับสื่อมวลชน

Using the Theory of the Role of Media with Press

เพิ่มพร ณ นคร¹
ณัฐวิวัฒน์ ธนพรรณสิน²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของสื่อกับสื่อมวลชน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของสื่อและสังเคราะห์จากเอกสารที่รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะพรรณนา (Descriptive)

ผลการศึกษา พบว่า สื่อมวลชนอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคม ทำหน้าที่สร้างสมดุลให้กับสังคมโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่มวลชนเพื่อเกิดการแลกเปลี่ยน (Cybernetic) ต้องการให้เกิดสภาวะสมดุล (Homeostasis) แต่การอาศัยอยู่ในสังคมอาจมีปัญหที่ต้องแก้ไขเพราะทุกระดับชนชั้นต่างมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน โดยมีปัจจัยด้านจริยธรรมที่ส่งผลต่อการทำหน้าที่และบทบาทของสื่อมวลชน คือ ปัจจัยที่ 1 แรงจูงใจเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพ ความเชื่อถือของประชาชนและหลักกฎหมาย ปัจจัยที่ 2 แรงจูงใจเกี่ยวกับการทำงานทุกอย่างเพื่อให้งานเสร็จ ปัจจัยที่ 3 แรงจูงใจเกี่ยวกับความก้าวหน้า นอกจากนี้สื่อยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของประชาชน ถึงแม้ว่าเป็นการมีอิทธิพลอย่างจำกัดแต่มวลชนรับข่าวสารเพื่อใช้ในการตอบสนองระดับปัจเจกในมุมที่ตนสนใจ จึงมีความคาดหวังว่าสื่อจะนำเสนอข้อมูลที่รอบด้านตามความอยากรู้ของปัจเจก อย่างไรก็ตาม สื่อมีการนำเสนอข่าวสารที่แอบแฝง โดยเป็นลักษณะการนำเสนอภาพเชิงลบแบบเหมารวม รูปแบบหน้าที่ที่สื่อยังปรากฏให้เห็นแบบ Agenda Setting สื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ในการกำหนดวาระข่าวสาร ก่อให้เกิดการรับรู้ ความสนใจและการให้ความสำคัญต่อประเด็นของเหตุการณ์ในสังคม

¹เพิ่มพร ณ นคร อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ หลักสูตรนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

²ณัฐวิวัฒน์ ธนพรรณสิน อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ สาขาการตลาด วิทยาลัยพณิชยบัณฑิต

Abstract

The objective of this qualitative research is to examine roles of the media based on theory of role of media and the mass media. Theory of role of media and documentary research method are employed in data analysis to produce results in descriptive writing style.

The findings indicated that the mass media were based on social structure filling the role of keep balance of the society. That is to say, the mass media played the role of giving information to the masses in order to bring cybernetic exchange which led to homeostasis. However, in a society, social problems could not be avoided as there were different public expectation from different social classes. Ethical factors in this regard included 1) motivation for professional standards, public trust, and the law, 2) motivation for task completion, and 3) motivation for advancement. All in all, it could be said that the media still had limited influence upon the masses' perception as at individual level, and they selectively perceived information from the media. Expectation of the well-rounded information given to the masses should be raised because generalization in the media or negatively presented news was still apparent, especially in the form of agenda setting as the mass media played a role in agenda setting in a society leading to perception and interest of the public, coupled with significance attached to social situation.

บทนำ

ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากอุตสาหกรรมส่งผลให้สังคมโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านการติดต่อสื่อสารที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ด้วยระบบข้อมูลข่าวสารทำให้ยุคนี้ถูกเรียกว่า “ยุคข้อมูลข่าวสาร” มุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญของโลกผ่านการรับรู้และการมีข้อมูลที่มีคุณภาพเป็นเครื่องมือในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมาที่มุ่งเน้น

ความเจริญด้วยการผลิตและการลงทุน ล้วนเป็นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจควบคู่กับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน (เบญจวรรณ จำเริญพร, 2552, น.1)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ประเทศมีความตื่นตัวในการปรับเปลี่ยนโดยภาครัฐส่งเสริมให้ภาคประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างทั่วถึงดังปรากฏตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5-7 (พ.ศ. 2525-2539) กำหนดให้ส่งเสริมสนับสนุนสื่อมวลชนให้มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้อันเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพของคนในชาติ (อรธนนพ เจริญถาวร, 2540, น.117) ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลอย่างอิสระและง่ายขึ้น ในขณะที่ปัจจุบันสื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญในการนำเสนอข่าวสารต่างๆ อย่างอิสระเช่นกัน สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างไม่มีการปิดกั้น ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์มีความถูกต้องมากขึ้นและรวดเร็วในการกระจายข่าวสารให้ประชาชนเปิดรับ ด้วยช่องทางสื่อที่มีความหลากหลายมากกว่าในอดีตที่มีเพียงสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ในปัจจุบันมีสื่อ “ออนไลน์” ที่สื่อสารผ่านสัญญาณอินเทอร์เน็ตและสามารถเชื่อมต่อได้กับอุปกรณ์ต่างๆ อาทิ โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก แท็บเล็ต เป็นต้น ซึ่งทุกคนสามารถเป็นเจ้าของเครื่องมือเหล่านี้ได้ ที่สำคัญประชาชนทุกคนสามารถเป็นผู้ส่งสาร ตอบโต้ข่าวสารนั้นๆ ผ่านเครื่องมือของตนเองได้

การศึกษาในแวดวงสื่อมวลชน จะทราบกันดีว่า บทบาทและหน้าที่ของสื่อที่มีคุณค่าตลอดมา คือ “สุนัขเฝ้ายาม” (Watchdog) คอยเฝ้าดูความผิดปกติที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองและส่งสัญญาณเตือนภัยให้กับประชาชน เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สื่อมวลชนไม่ว่าแขนงใดไม่ควรจะละเลย โดยเฉพาะสื่อมวลชนในสังคมยุคปัจจุบัน ทว่าสื่อมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์อย่างแยกจากกันไม่ออก เมื่อสื่อมวลชนถูกมองว่าเป็นตลาดเสรีแห่งความคิดคอยรักษาผลประโยชน์ของสังคมไม่ให้ผู้มีอำนาจทางการเมือง การปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกอบโกยผลประโยชน์เป็นของส่วนตน (พีระ จิระโสภณ, 2548, น.147) เฉกเช่นในอดีตที่สื่อถูกครอบงำเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

ทว่าภาวการณ์ของสื่อมวลชน เป็นระบบหนึ่งที่อยู่ในโครงสร้างทางสังคมที่ประกอบด้วยระบบอื่นๆ ดำเนินประสานกัน และการสื่อสารมีความสำคัญอย่างมากในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะทางการตลาด สื่อเป็นเครื่องมือทางการแข่งขันทางการตลาดในยุคปัจจุบันที่เรียกว่า “ยุคดิจิทัล” ที่ผู้ประกอบการสื่อทั้งรายเล็กและรายใหญ่มุ่งมาทำการตลาดผ่านสื่อดิจิทัลกันมากขึ้น และสื่อดิจิทัลมีแนวโน้มเติบโตเพิ่มขึ้น เนื่องจากสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมากและในเวลาอันรวดเร็ว อีกทั้งมีต้นทุนต่ำในการลงทุน

ทำให้เกิดข้อมูลข่าวสารจำนวนมาก และในบางครั้งการนำเสนอข่าวเน้นสร้างกระแส อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อตามมาทั้งด้านดีและไม่ดีต่อปัจเจกและสังคมโดยรวมได้

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

ขอบเขตการศึกษา

ทำการศึกษาเฉพาะข่าวที่ออกอากาศผ่านสื่อมวลชนเกี่ยวกับสุขภาพ การเกษตร และการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

พัฒนาการของการสื่อสารมวลชนสามารถแบ่งได้เป็น 3 ยุค (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 69) คือ ยุคที่สื่อทรงพลัง ยุคที่เชื่อว่ามีผลกระทบอย่างจำกัด และยุคที่ขึ้นกับความเชื่อเรื่องผลกระทบของสื่อในทัศนะใหม่ โดยยุคที่สื่อทรงพลังมีอิทธิพลมหาศาล เป็นยุคที่เกิดทฤษฎีการสังคมมวลชน เกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ที่เกิดเป็นสังคมแบบใหม่ที่เรียกว่าสังคมอุตสาหกรรม และกลายเป็นสังคมเมือง (Urbanization) ทำให้วิถีความเป็นอยู่ของคนในสังคมจากสังคมชนบทกลายเป็นวิถีปัจเจกนิยมมากขึ้น (Individualism) จนลักษณะของสังคมมวลชนกลายเป็น Mass Product, Mass Politic และ Mass Culture (กาญจนา แก้วเทพ, 2543)

เมื่อมีการต่อต้านผลของสื่อมวลชนที่โน้มให้วัฒนธรรมของชนชั้นสูงตกต่ำ จนพบว่าความเชื่อที่ว่าสื่อทรงพลังอำนาจมากแบบทฤษฎีเข็มฉีดยา (Magic bullet Theory) ไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว สื่อมวลชนทรงพลังในการมีอิทธิพลอย่างจำกัดเท่านั้นด้วยทฤษฎีข้อจำกัดของสื่อมวลชน (Limited Effect Theory) เพราะการตัดสินใจเลือกการรับรู้ของผู้รับสาร (Selective Perception of Audience Social Learning) และทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร (Functionalism) ตามผลการศึกษาของ กฤษณ์ห์ แสสนทวี (2555) ในงานวิจัยเรื่องบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอข่าวการเมืองของสื่อมวลชนไทยในภาวะการเมืองที่รุนแรง ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด สื่อมวลชนได้พยายามสื่อข่าวการเมืองที่แบ่งเป็นฝ่าย จนผู้รับสารสามารถรับรู้ที่สื่อเองทำหน้าที่ไม่เป็นกลางทำให้ประชาชนมีทัศนคติเป็นลบต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในขณะนั้น

เพราะนำเสนอข่าวด้านเดียว เอียงข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจนละเอียดอีกมุมที่ควรนำเสนอ แสดงให้เห็นว่า คุณค่าของสื่อขึ้นอยู่กับผู้รับสารเป็นผู้ประเมินในการทำหน้าที่ของสื่อ

สื่อกับระบบโครงสร้างทางสังคม

ระบบโครงสร้างทางสังคมได้ถูกกำหนดแนวทางของส่วนต่างๆ ในสังคม ทั้งมนุษย์ และสื่อมวลชนในการปฏิบัติประสานสัมพันธ์ตามโครงสร้างสังคมที่เราอาศัย และโครงสร้างทางสังคมนั้นจะบอกระดับชนชั้นที่ไม่เท่ากัน ดังนั้น การสื่อสารของสื่อมวลชนจึงให้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งตามระบบโครงสร้างที่ถูกกำหนดหน้าที่ที่แน่นอนชัดเจนอย่างเป็นระบบ (System) ว่าต้องทำอะไร อย่างไร ตามทฤษฎีระบบ (System Theory) (Stanley L. Baran & Dennis K. Davis, 2012, p. 216) เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่รวมตัวกันเป็นระบบหรือองค์กร สอดคล้องกับการศึกษาของ กฤษณ์ท สานทวิ (2555) เรื่อง บทบาทหน้าที่ในการนำเสนอข่าวการเมืองของสื่อมวลชนไทย พบว่า สื่อมวลชนอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคม ทำหน้าที่สร้างสมดุลให้กับสังคมโดย เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่มวลชนเพื่อเกิดการแลกเปลี่ยน (Cybernetic) ต้องการให้เกิดสภาวะสมดุล (Homeostasis) แต่การอาศัยกันในสังคมอาจมีปัญหาที่ต้องแก้ไข เพราะทุกระดับชนชั้นต่างมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน ซึ่ง ไรท์ (Wright, 1959 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 213) ได้แบ่งระดับความคาดหวัง 4 ระดับ คือ 1. ระดับสังคม 2. ระดับปัจเจกบุคคล 3. ระดับกลุ่มย่อยในสังคม 4. ระดับวัฒนธรรม

บางทีหน้าที่และจุดประสงค์ของการใช้สื่อมวลชนอาจไม่เป็นไปตามคาดหวัง เพราะบางครั้งหน้าที่ที่กระทำอาจเป็นหน้าที่ที่ชัดเจน แต่บางทีเป็นหน้าที่แฝงเร้น ไม่เป็นไปตามต้องการ ดังแสดงในภาพที่ 1

แหล่งต่างๆ ทางสังคม		
สังคม/ประชาชาติ	สื่อมวลชน	การบูรณาการการควบคุม ให้บรรลุเป้าหมาย
เจ้าของสื่อ		สถานภาพของกำไร
ชนชั้นถูกปกครอง		วิธีการเพื่อควบคุมป้องกัน หรือเพื่อเปลี่ยนแปลง
ผู้รับสารสื่อมวลชน		การเข้าถึง
เสียงสะท้อน		แหล่งข่าวสารวัฒนธรรม และการใช้
ผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน		งาน/ความพอใจ
ชนชั้นผู้ปกครอง		การสร้างอำนาจ

ภาพที่ 1 หน้าที่ของสื่อกับความคาดหวังจากแหล่งต่างๆ

ที่มา: ดัดแปลงจาก พีระ จิโรโสภณ (2548, น.146)

จะเห็นว่า การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนก่อให้เกิดความคาดหวังของผู้รับสารแต่ละแหล่งแตกต่างกันไป เนื่องจากเป้าหมายในการรับข่าวสารแตกต่างกัน อีกทั้งสื่อมวลชนอาจมีเป้าหมายในสื่อสารที่แอบแฝงก็ได้ ทำให้เป้าหมายของความคาดหวังไม่เหมือนกัน

ดังนั้น ทุกระดับสังคมต่างประสบสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจในความคาดหวังและการทำหน้าที่ตามที่ พาร์สันส์ (Parsons อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 206) กล่าวว่า ทุกระดับสังคมต่างมีปัญหาที่ต้องแก้ไขด้วยกันทั้งสิ้น คือ จะต้องมีการปรับตัว (Adaption Function) ในการปลุกฝังค่านิยม (Value) ให้สังคมซึ่งกันและกัน (Goal Attainment) เพื่อการรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของระบบ (Integrative Function) และการธำรงรักษาระบบให้คงทนถาวร (Latent pattern-Maintenance) ซึ่งสังคมมวลชนและสังคมสื่อมวลชนต่างทำหน้าที่ตามระบบที่ตนฝังตัวในโครงสร้างสังคม ซึ่ง ลาสเวลล์ (Lasswell, 1948, 1960 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 213)

กล่าวว่า การทำหน้าที่ของสื่อต่อสังคมเป็นหน้าที่หลักเพื่อจรรโลงและรักษาเสถียรภาพ และความสมดุลของสังคมให้คงอยู่และต่อเนื่อง มีดังนี้ 1. การสอดส่องดูแลสังคม ระวัง สิ่งแวดล้อมให้กับสังคม 2. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของสังคม หรือประสาน เชื่อมโยงส่วนต่างๆ ในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ทำให้สังคมมีความเป็น ปึกแผ่น และ 3. สืบทอดวัฒนธรรมของสังคมให้กับสมาชิกจากรุ่นหนึ่งสืบทอดไป เป็นการ ถ่ายทอดมรดกทางสังคมและวัฒนธรรมให้กับสมาชิกรุ่นหลัง

ต่อมา ไรท์ (Wright, 1959 อ้างใน พีระ จิโรโสภณ, 2551, น. 140) ได้เพิ่มหน้าที่ อันสำคัญที่สื่อมวลชนมีต่อสังคม คือ การให้ความบันเทิงจรรโลงใจ เป็นการสร้าง สุนทรีย์ ความบันเทิงเรริงใจ ซึ่งเป็นการสร้างสมดุล

สื่อกับการกำหนดประเด็นทางสังคม

การจะวิเคราะห์การทำหน้าที่ของสื่อด้วยทฤษฎีบทบาทหน้าที่โดยวิธีการกำหนด วาระข่าวสาร (Agenda Setting Theory) เป็นการศึกษาวิธีการของสื่อในการกำหนด ประเด็นที่มีบทบาทต่อการรับรู้ของผู้รับสารกับสถานการณ์สังคมที่มีการแข่งขันกัน สูงมาก ทำให้สื่อต้องมีการปรับตัวเพื่อสร้างคามนิยมหรือผู้ติดตามอย่างสื่อออนไลน์ ทำให้ในการนำเสนอข่าวจะต้องช่วงชิงความสนใจ อาจนำเสนอในประเด็นใดประเด็น หนึ่งหรือเพียงเสี้ยวเดียวเท่านั้น ไม่ได้เน้นประเด็นให้ครบรอบด้าน (กฤษณ์ท แสนทวี, 2555, น.68) ตามการศึกษาของ กฤษณ์ท แสนทวี (2555) เรื่อง บทบาทหน้าที่ใน การนำเสนอข่าวการเมืองของสื่อมวลชนไทย ในประเด็นความคิดเห็นทางด้านจริยธรรม ของการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน พบว่าการนำเสนอข่าวด้านความเป็นกลาง ค่านิยมด้านบวกการขับเคลื่อนให้เกิดสันติภาพและความปรองดองทางสังคมยังมีระดับ ปานกลาง ซึ่งมีปัจจัยสำคัญจากการศึกษาให้เห็นว่า จริยธรรมส่งผลต่อการทำหน้าที่และ บทบาทของสื่อมวลชน โดยปัจจัยเหล่านั้นคือ ปัจจัยที่ 1 แรงจูงใจเกี่ยวกับมาตรฐาน วิชาชีพ ความเชื่อถือของประชาชน และหลักกฎหมาย ปัจจัยที่ 2 แรงจูงใจเกี่ยวกับการ ทำงานทุกอย่างเพื่อให้งานเสร็จ ปัจจัยที่ 3 แรงจูงใจเกี่ยวกับความก้าวหน้า

ในช่วงที่ประเทศไทยเกิดวิกฤติทางการเมือง สื่อมวลชนกลายเป็นที่พึ่งพิงของ ประชาชนในการทำหน้าที่สุนัขเฝ้ายาม ซึ่งสื่อมวลชนแสดงให้เห็นว่าสื่อได้สะท้อนถึง บทบาทหน้าที่ในช่วงความรุนแรงทางความคิดทางการเมืองตอนนั้น มวลชนจับจ้อง การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน (Media Function) ในการนำเสนอข่าวการเมืองในช่วงที่ เกิดความแตกแยกทางความคิดว่าทำหน้าที่อย่างเป็นทางการหรือไม่ ซึ่งสื่อมวลชน

ได้ทำหน้าที่เต็มที่ตามบทบาทที่สามารถทำได้ (น.70) แต่ทว่าประชาชนก็ยังมีทัศนคติเชิงลบในการนำเสนอข่าวของสื่อ เนื่องจากสื่อนำเสนอข่าวสารเพียงด้านเดียว เอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือด้านใดด้านหนึ่ง จนมองว่าลบล้างเสนอบางส่วน ซึ่งเป็นหน้าที่ “นายทวาร” (Gatekeeper) ในการคัดกรองข่าวหรือเลือกนำเสนอ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Lowry and Xie (2007) พบว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่คัดเลือก เน้นย้ำและนำเสนอบางส่วนของความจริงให้กับผู้อ่าน และลบล้างบางส่วนของเนื้อหา โดยการกระทำในลักษณะนี้ คือ เลือกรสร้างกรอบ (Frame) ซึ่งเสมือนกำหนดให้ผู้อ่านรับรู้เฉพาะสิ่งที่นำเสนอ และลบล้างส่วนอื่นๆ ที่ไม่ได้นำเสนอ ซึ่งพีระ จิรโสภณ (2548, น.186) ได้กล่าวว่า สื่อมวลชนสามารถมีบทบาทในการกำหนดประเด็นสำคัญ รวมถึงส่งผลต่อการรับรู้ทั้งด้านบวกและด้านลบได้ทั้งสิ้น

ส่วนมากเนื้อหาข่าวที่มีอิทธิพลหรือสามารถดึงดูดให้ผู้คนสนใจมากที่สุดคือเนื้อหาข่าวในด้านลบ เพราะเป็นเนื้อหาข่าวที่อาจจะมียุทธศาสตร์ต่อการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ หรือข่าวที่กำลังเป็นกระแส ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ บ้านเทิง เมื่ออยู่บนพื้นที่ของโลกอินเทอร์เน็ตมันจะกลายเป็นข่าวสารระยะที่ใครๆ ก็สามารถอ่านได้ทุกเพศ ทุกวัย เพราะข่าวจะแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว

ในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามงานวิจัยแสดงให้เห็นว่าทำหน้าที่เพื่อต้องการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) ตามปรากฏการณ์ในฐานะของระบบหนึ่งในโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ที่สื่อมวลชนพยายามสร้างความสมดุลในหน้าที่ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 198) ตามความรับผิดชอบ ในขณะที่เดียวกันประชาชนก็อาศัยสื่อมวลชนในการติดตามข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งสื่อยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของประชาชนเช่นกัน ถึงแม้ว่าเป็นการมีอิทธิพลอย่างจำกัด สื่อมวลชนกำลังทำหน้าที่ในระดับสังคมมวลชน แต่มวลชนรับข่าวสารเพื่อใช้ในการตอบสนองระดับปัจเจกในมุมที่ตนสนใจ จึงมีความคาดหวังว่าสื่อจะนำเสนอข้อมูลที่รอบด้านตามความอยากรู้ของปัจเจก

สื่อกับการสร้างคุณค่า

บทบาทหน้าที่ของสื่อในการสร้างคุณค่าเป็นการทำหน้าที่เพื่อความรับรู้ที่ดีต่อบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน คือ การทำหน้าที่ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของสังคม ซึ่งผู้ศึกษาเลือกเรื่อง “การสร้างคุณค่าข่าวหอมมะลิไทย” เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงและเป็นสินค้าส่งออกสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ดังนั้น นำมาวิเคราะห์ถึงการทำหน้าที่

ของสื่อมวลชนในครั้งนี้ด้วยการศึกษาของ นวพรรษ การะเกตุ (2552) เรื่อง การศึกษา ภาพอนาคตของสื่อมวลชนในบทบาทการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย โดยเป็นการศึกษาภาพอนาคตของสื่อมวลชนไทยต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิ พบว่า เกิดความคาดหวังต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนว่า ควรปฏิบัติต่อบทบาทในการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิ ดังนี้ 1. เป็นผู้พิทักษ์ คือสื่อมวลชนควรส่งเสริมให้คนไทยตระหนัก รัก และหวงแหนถึงข้าวและพันธุ์ข้าวหอมมะลิว่าเป็นพืชประจำถิ่นและเป็นข้าวของคนไทย รวมทั้งอาชีพและพื้นที่เพาะปลูก เพราะอาชีพการทำงานก่อให้เกิดชนบทรอบนิยาม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีต่ออาชีพการทำงานข้าวที่มีคุณค่า ส่งเสริม อนุรักษ์ให้เกิดการสืบทอดให้อยู่คู่วิถีชีวิตชาวนาและคนไทยต่อไป 2. การให้ความหมายที่สื่อมวลชนควรสร้างเอกลักษณ์เฉพาะว่า ข้าวหอมมะลิเป็นข้าวที่ปลูกในประเทศไทยเท่านั้น จึงจะได้กลิ่นและรสชาติที่หอมเหมือนดอกมะลิ ควรกระตุ้นให้ตระหนักว่า ข้าวหอมมะลิมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวนาและการธรรมาภิบาลให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีในการกำจัดแมลง วัชพืช และศัตรูพืช 3. เป็นผู้ตอบสนองความต้องการของสังคมที่ควรส่งเสริมให้ข้าวหอมมะลิเป็นสิ่งที่มีความเสมือนทองหรือน้ำมันของคนไทย และให้ความสำคัญของข้าวต่อระบบเศรษฐกิจ ส่งเสริมอย่างจริงจังในการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพสูงขึ้น และตระหนักว่าการแข่งขันกันอย่างมากในตลาดโลก สื่อมวลชนควรใส่ใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตชาวนา

จากการวิจัยข้างต้น เป็นความคาดหวังที่กลุ่มตัวอย่างต้องการให้สื่อมวลชน ปฏิบัติบทบาทและหน้าที่ (Function) ในการส่งเสริมข้าวหอมมะลิไทย เพื่อส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวนาที่ดีกว่าที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 208) ซึ่งภาพที่เกิดซ้ำแล้วซ้ำอีกในสื่อมวลชนเป็นการนำภาพของสังคมเมืองที่มีความสะดวกสบายและความพร้อมทางวัตถุ (Material) นั่นคือ วิถีชีวิตที่ดีแบบตะวันตก (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 208) กล่าวคือ ตามหลักการของการใช้สื่อเพื่อพัฒนาประเทศ สื่อมีส่วนในการช่วยส่งเสริมให้สังคมดีขึ้น ประชาชนมีต้นแบบการใช้ชีวิตที่เจริญขึ้นหน้าที่ที่ตามงานวิจัยข้างต้นถือว่าหน้าที่ functional ที่สื่อได้รับมอบหมายให้กระทำ แต่สื่อมวลชนกลับเน้นหนักไปเสนอการตีแผ่สารต่างประเทศ การชอปปิง การสวมใส่เสื้อผ้าแบรนด์เนม ฯลฯ ที่นำค่านิยมตะวันตกเข้ามาแล้วเรียกการกระทำนั้นว่า “การยกระดับความคาดหวังของคนในสังคม” สื่อมีความอิสระในการนำเสนอมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันควรเลือกหรือคัดสรรให้สอดคล้องตามโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นจริง

ของไทยด้วย เพราะผลที่ตามมาคือผู้รับสารพยายามเลียนแบบและทำให้ได้มาซึ่งสิ่งต่างๆ เหมือนตะวันตก ซึ่งไม่ใช่ลักษณะหน้าที่โดยตรงของสื่อ (Dysfunction) ที่ทำให้ชนชั้นกลางพยายามยกระดับตนเองให้เท่าทันชนชั้นสูง และชนชั้นล่างยังต้องยกระดับตนเองให้ใกล้เคียงชนชั้นกลาง เพราะการนำเสนอข่าวสารผ่านสื่อมวลชนที่ทำให้เห็นว่าชีวิตแบบตะวันตกเป็นชีวิตที่ดี

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการสร้างคุณค่าหรือสร้างภาพลักษณ์ในลักษณะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของคนในสังคม หรือประสานเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ให้เกิดความร่วมมือหรือเกิดความภูมิใจต่อชาวหอมมะลิไทย ยังไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งอาจเป็นการยากภายในระยะเวลาอันจำกัดในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน แต่ควรใส่ใจในด้านการคิดสร้างสรรค์ของเนื้อหาที่เป็นลักษณะปลูกจิตสำนึก หรือเร้าความรู้สึกให้เกิดการมีส่วนร่วมขึ้น

สื่อกับการแจ้งข่าวสารที่แอบแฝง

การแจ้งข่าวสาร เป็นบทบาทหน้าที่หลักของสื่อมวลชนในการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ พร้อมการให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตแก่มวลชน ผู้ศึกษาเลือกการให้ข่าวสารทางด้านสาธารณสุข เพราะเป็นการศึกษา เดอะโอฟีลิส แมมน์เคลลี งามม์ (Theophilus Mamnkeli Ngam, 2004) ถึงประเด็นของผู้ติดเชื้อ HIV Media as Agenda Setters: A study of the infected and affected living with HIV/Aids เป็นงานวิจัยที่ศึกษาถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูลข่าวสารและให้การศึกษาในประเทศแอฟริกาใต้ที่ดูเหมือนเป็นการจัดระเบียบวาระข่าวสาร (Set the Agenda) ในรูปแบบพรรณนาถึงสภาพของชาวแอฟริกันผิวดำ เป็นกลุ่มที่ได้รับผลของการติดเชื้อและเป็นผู้ติดเชื้อ HIV/Aids

โดยการศึกษาจากเนื้อหา (Content) ที่อยู่ในหนังสือพิมพ์ พบว่า การรายงานข่าว HIV/Aids นำเสนอผ่านภาพส่วนใหญ่เป็นภาพผู้ติดเชื้อ HIV/Aids ของชาวแอฟริกาใต้ผิวดำ แต่เป็นการนำเสนอในเชิงบวกว่าน่าเห็นใจ ส่วนการใช้ Letter to the editor ส่วนใหญ่เป็นการสร้างกำลังใจ และบอกถึงการจำนวนผู้ติดเชื้อ รวมถึง stereotyping ของการติดเชื้อมีคนผิวขาวหรือชาวอินเดีย ทั้งๆ ที่มีผู้ติดเชื้อกลุ่มนั้นอยู่จึงเป็นลักษณะนำเสนอภาพเชิงลบแบบเหมารวม ซึ่งข่าวมุ่งเสนอให้เห็นถึงความยากจนในประเทศแอฟริกาได้ว่า ขาดแหล่งข่าวและโอกาสที่จะทำงาน อีกทั้งยังกล่าวในลักษณะ

ที่ว่าผู้หญิงแอฟริกันมีโอกาสนในการติดเชื้อมากที่สุด การขึ้นพาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ (Headline) มักนำเสนอเป็นการเหมารวมแบบ stereotyping ว่าชาวแอฟริกันผิวดำ ยากจนข้นแค้น เป็นการพาดหัว “Aids Children” ที่เหมารวมเยาวชนในประเทศ การใช้ภาพถ่าย (Photographs) แสดงภาพในมุมที่น่าสงสารของชาวแอฟริกาใต้ผิวดำ โดยนำเสนอภาพเหล่านี้สู่สาธารณะเกี่ยวกับการระบาดของเชื้อ HIV/Aids ว่า อ่อนแอ ขาดการช่วยเหลือ และนำเสนอ (เวทนา) ซึ่งทำให้ประชาชนโดยรวมอ่านข่าวแล้วก็รู้สึก สงสารผู้ติดเชื้อและส่งสารตามเนื้อหาข่าว แต่ความจริงแล้วผู้ติดเชื้อ HIV/Aids มีชนชาติ อื่นด้วย ที่สำคัญทำให้ชาวแอฟริกาใต้ผิวดำมีความต่ำต้อยในสายตาสาธารณะเกินไป

ภาพข่าวที่นำเสนอ นั่น สื่อมวลชนพยายามกำหนดมุมมองภาพ (Agenda Setting) และเนื้อหาข่าวเพื่อให้มุ่งเข้าใจว่า ชาวแอฟริกาใต้ต่ำต้อยและขาดการปกป้องตนเองจากการติดเชื้อ หรือขาดความรู้ในการป้องกันตนเองจากเชื้อ HIV/Aids มากเกินไป สำหรับการนำเสนอภาพของผู้ติดเชื้อ สื่อขาดความรับผิดชอบต่อผู้ตกเป็นข่าว และขาดการทำหน้าที่ให้ความรู้เรื่องการแพร่กระจายเชื้อ HIV/Aids อาทิเช่น การมีเพศสัมพันธ์ การใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน หรือการเกิดในมารดาผู้ติดเชื้อ ซึ่งเป็นการทำหน้าที่เบื้องต้นที่สื่อสามารถ สอดแทรกให้เป็นข้อมูลข่าวสาร (information) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (education) ได้ แต่กลับเป็นแค่การนำเสนอข่าวที่เล่าปรากฏการณ์ ถึงแม้ว่าจะเป็นความจริงแต่เป็นความจริงที่ทำร้าย และทำลายความเชื่อมั่นของประเทศและมองภาพลักษณะของชาวแอฟริกาใต้ ผิวดำในเชิงลบ เนื่องจากรูปแบบการนำเสนอข่าวยิ่งตอกย้ำความเจ็บปวด ถึงแม้จะเป็น ความเห็นอกเห็นใจซึ่งสื่อพยายามที่จะกระทำ (functional) แต่ผลที่เกิดขึ้นคือ การตีความของสังคมและชาวโลกอาจเป็นการตีความในรูปแบบที่ผิดแปลกไป (dysfunction) ที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ของสื่อ มุมมองของผู้ศึกษาคือ สื่อควรทำหน้าที่ในเชิงให้การศึกษา (education) ในการป้องกัน และให้ความรู้ในการ อยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้ออย่างปกติให้มากกว่านี้ รวมถึงการดูแลตัวเองทั้งผู้ติดเชื้อและผู้ไม่ติดเชื้อ พร้อมชี้ให้เห็นทุกๆ สาเหตุของการติดเชื้อเพื่อช่วยให้เกิดความรู้อะไรและตระหนัก ถึงผลที่จะตามมา ซึ่งสามารถทำให้ออกมาหลายรูปแบบในการนำเสนอ

สื่อกับการใช้ภาษาแบบละมุน (Soft News)

วิธีการเขียนข่าวให้นุ่มนวล เป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนเพื่อรายงานข่าวที่มีความยากต่อการเข้าใจให้ง่ายขึ้น และบางครั้งเป็นประเด็นที่อ่อนไหวในสังคมจึงต้องเขียนข่าว

ด้วยภาษาที่ไม่แข็งเกินไป ซึ่งการเขียนข่าวแบบละมุน (Soft news) แมททิว เอ. บอว์ม (Matthew A. Baum: 2002) ศึกษาเรื่องซีก การโกหกและสงคราม: เป็นวิธีเขียนข่าวแบบ Soft News ที่นำเสนอเรื่องนโยบายต่างประเทศแบบสังคมไม่ตั้งใจรับสาร (Sex Lies, War : How Soft News Brings Foreign Policy to the Inattentive Public) โดยการศึกษาเรื่องนี้สนใจว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกทำให้สนใจข่าวการเมืองแบบตรงๆ ทั้งที่มีแหล่งข่าวมากมาย และมีการนำเสนอข่าวในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยแหล่งข่าวพยายามนำเสนอข่าวไม่เป็นกลางในรูปแบบความบันเทิง (Soft News) ซึ่งนักวิชาการปฏิเสธวิธีการดังกล่าวเพราะทำให้คนหลีกเลี่ยงการถกประเด็นปัญหาทางการเมืองและนโยบายสาธารณะที่เกิดขึ้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายตามได้ อาทิ การนำเสนอลักษณะเชิงข่าวธุรกิจ (Down-Marketing) หรือนำเสนอในลักษณะรูปแบบซุบซิบคนดัง หรือนำเสนอในลักษณะข่าวอาชญากรรมหรือละครบันเทิงใจ ซึ่งข่าวที่ถูกเลี้ยงโดยใช้วิธีการเขียนข่าวแบบละมุนที่ผ่านมารวมเหตุผล ได้แก่

1. วิกฤตการณ์ของข่าวต่างประเทศเป็นมากกว่าข่าวที่ถูกลำเสนอ แต่เป็นการจัดประเด็นข่าวเอนเอียงความสนใจผู้อ่านให้สนใจด้วยวิธีการนำเสนอในรูปแบบข่าว
2. ข่าวการขาดกรรมของผู้มีชื่อเสียง และเรื่องอื้อฉาวทางเพศ ล้วนเคยถูกยกขึ้นเป็นใหญ่ในสังคมในลักษณะของข่าวความรุนแรง เช่น การตายของชาวอเมริกันจำนวนมากที่เกิดขึ้นเพราะน้ำมือของผู้ก่อการร้าย กลายเป็นข่าวที่เรียกว่า Soft News ทั้งที่ข่าวเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะความขัดแย้งทางด้านการเมือง
3. คนอเมริกันเริ่มใส่ใจคนต่างชาติน้อยกว่าเหตุการณ์ภายในประเทศตนตั้งแต่ยุคหลังสงครามเย็น และข่าวการเมืองส่วนใหญ่ถูกจัดกรอบให้อยู่ในรูปแบบข่าวละมุน (Soft News) จึงยากที่จะทดสอบถึงความสนใจในข่าวการเมือง หรือข่าวนโยบายสาธารณะที่แท้จริง

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนด้วยวิธีการเลือกใช้ภาษาแบบละมุน เป็นการสร้างความสนใจให้กับประเด็นข่าวหรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่เข้าใจยาก โดยใช้วิธีการเลือกภาษาให้เข้าใจง่ายขึ้น คือ วิกฤตการณ์การเมืองต่างประเทศ (Foreign Policy Crises) และประเด็นการเมืองระดับสูง (High-Profile Political) โดยใช้การวัดในรูปแบบให้กลุ่มตัวอย่างชมรายการโทรทัศน์ที่เป็น Soft News ที่มีความหมายไปทางการเมืองซึ่งเป็นข่าวระดับนโยบายต่างประเทศ โดยดูรูปแบบบุคลิกของการนำเสนอข่าวที่มีแนวโน้มเชื่อมโยงกับข่าววิกฤตการณ์ทางการเมืองของต่างประเทศประกอบด้วย

พบว่า ผลที่เกิดขึ้นสนับสนุนการพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องทางการเมืองที่สอดแทรกในเรื่องของการเมืองสาธารณะ (Public Policy) และการปกครองระบบประชาธิปไตย (Democracy) จากการสังเกตข่าวการเมืองที่ปรากฏในสังคมจากองค์ประกอบของความทรงจำของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อข่าวการเมืองลักษณะ Hard News ซึ่งเขามองภาพรวมของสังคมที่มีต่อข่าวและนำมาวิจัยโดยการสร้างเป็นพฤติกรรมและกระบวนการที่พัฒนาสูตรในการนำเสนอข่าวการเมืองผ่านรูปแบบข่าว Soft News เพื่อสร้างความสนใจให้กับสาธารณะตามทฤษฎีส่วนประกอบของการกระทำ (Action Assembly Theory) ของ กรีน (Green อ้างใน สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2559, น. 225) อธิบายว่าเป็นการศึกษากรอบความเข้าใจของข่าว วิธีการที่ประชาชนหรือสาธารณะใช้ความคาดหวังที่มาจากกรอบจินตนาการ สร้างเหตุผลให้กับการใช้ชีวิตประจำวันของตน อย่างเช่นการที่สาธารณะให้ความสนใจในข่าวการเมืองในรูปแบบ Soft News โดยไม่รู้ตัว ทั้งที่ถูกสร้างกรอบของข่าวจากผู้ส่งสาร เพื่อเข้าสู่กระบวนการสื่อสารไปยังผู้รับสาร คือ สาธารณะ ซึ่งเป็นการนำเสนอผ่านรายการโทรทัศน์เป็นตอนๆ (series) ทุกวัน ผู้รับสารทำการถอดรหัสจากสารที่รับมาจนผลปรากฏว่า ผู้รับสารหรือสาธารณะมีความคิดเห็นและได้รับรู้ข่าวการเมืองเรียบร้อยแล้ว ทั้งๆ ที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความเบื่อหน่ายต่อข่าวการเมืองจนพยายามหลีกเลี่ยง

มุมมองของผู้ศึกษามองว่าสาเหตุของการสร้างกรอบความเข้าใจของข่าวเหมือนต้องการให้เกิดการเข้าใจตามที่ได้จัดกรอบ (Framing) เพราะมนุษย์ไม่ใช่ผู้รับสารที่เป็น Passive เหมือนสมัยอดีตแต่เป็นผู้รับสารในลักษณะ Active ที่ผู้รับสารหรือสาธารณะจะรับหรือเลือกรับสาร นั้นหมายถึงมีกระบวนการของการเลือกรับข่าวสาร (Selective Process) ตามความพึงพอใจของตนตามทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจในสื่อ (Uses and Gratification) ที่มีแนวคิดตามที่ เคท (Katz, 1959, อ้างใน พัทนี เขยจรยาและคณะ, 2541, น. 225) กล่าวว่า สื่อไม่ได้มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สื่อของบุคคล หากบุคคลจะเลือกใช้สื่อย่อมขึ้นอยู่กับเหตุผลของแต่ละบุคคลนั้นๆ เป็นเหตุให้การวิจัยชิ้นนี้ต้องพยายามแสวงหารูปแบบเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้รับสารสาธารณะในเรื่องการเมือง

จากการปฏิบัติงานของสื่อมวลชน นอกจากต้องทำหน้าที่ภายใต้สังคมที่อยู่และภายใต้อำนาจนายทุน หรือรัฐ ดังนั้น สื่อมวลชนก็ต้องทำหน้าที่เพื่อตนเองด้วยเช่นกัน เพื่อสร้างสมดุลในการแบ่งงาน การตอบสนองความต้องการเฉพาะส่วน และความต้องการโดยรวม (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, น. 197) โรเบอร์ เมอร์ตัน (Merton, 1949 อ้างใน พิระ จิรโสภณ, 2551, น. 141) อธิบายว่ากลุ่มนักทฤษฎีหน้าที่นิยมมองว่า กิจกรรมต่างๆ

ในสังคมอาจเป็นหน้าที่ (Functional) หรือไม่เป็นหน้าที่ (Dysfunctions) ก็ได้ เช่นในกรณีงานวิจัยของนวพรช การะเกตุ (2551-2552) เรื่องการศึกษาภาพอนาคตของสื่อมวลชนในบทบาทการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย ที่มีความคาดหวังภาพอนาคตของสื่อมวลชนว่าต้องการให้สื่อมวลชนได้ปฏิบัติบทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมคุณค่าให้กับข้าวหอมมะลิไทยในฐานะเป็นผู้พิทักษ์ สร้างภาพความหมายว่าข้าวหอมมะลิเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ปลูกในประเทศไทยเท่านั้น และตอบสนองความต้องการของสังคมส่งเสริมให้ข้าวหอมมะลิเป็นสิ่งที่มีความเหมือนทองหรือน้ำมันของคนไทย จากผลการวิจัยที่ได้ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับหน้าที่การรณรงค์ให้เกิดความเคลื่อนไหว (Mobilization) ที่ เดนิส แม็คควอล (McQuail, 1987 อ้างใน พิระ จิรโสภณ, 2551, น. 140) กล่าวว่า เป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนที่เปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ในระดับสังคมที่เป็นเป้าหมายของสื่อเช่นกัน ดังนั้น ในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในงานวิจัยดังกล่าวจึงยังไม่สมบูรณ์แบบในการทำหน้าที่ตามที่ เดนิส แม็คควอล กล่าวไว้

ทำให้เห็นว่ามนุษย์ในสังคมมีลักษณะเชิงรุก (Active) ไม่ใช่เป็นฝ่ายรับ (Passive) เหมือนยุคที่เชื่อในพลังของสื่อมวลชนว่า ถูกครอบงำและหลงใหลได้ง่าย มวลชนเริ่มมีความคิดและการตัดสินใจในการเลือกตามแนวคิดของ แคลปเปลอร์ (Klappe. 1960 อ้างใน Stanley L. Baran & Dennis K. Davis, 2012, p. 182) เกี่ยวกับความสอดคล้องกับความรู้อย่างเข้าใจที่มวลชนส่งข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความรับรู้ ความเชื่อและคุณค่าในจิตใจของผู้รับ และมวลชนหรือผู้รับสารเมื่อรับฟังข่าวสารก็พยายามทำความเข้าใจต่อข่าวสารนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลในจิตใจของตนเอง หากข้อมูลที่เกิดขึ้นไม่มีความสมดุลในจิตใจ ทำให้เกิดขาดคุณค่าและขาดความเชื่อมั่นในจิตใจย่อมเกิดความไม่สบายใจหรือขาดความสมดุล (Dissonance) ทำให้จิตใจมีความรับรู้แบบไร้ความคงเส้นคงวา ซึ่งระดับของการรับรู้มี 3 ระดับ ดังนี้

1. Selection Exposure มวลชนจะเป็นผู้เลือกเปิดรับข่าวสารตามที่ตนคิดและความสนใจของตนเอง และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ทำให้ไม่สบายใจหรือความไม่สมดุลทางจิตใจ
2. Selection Retention มวลชนจะเลือกจดจำข่าวสารที่สอดคล้องกับความชื่นชอบของตนเองและมันจะกลายเป็นความทรงจำและความจดจำ
3. Selection Perception มวลชนจะเป็นผู้ตีความจากเรื่องที่ตนรับรู้มาตามประสบการณ์และตามที่ตนคิดที่ตนมีต่อเรื่องหรือข่าวสารนั้น

การเลือกข่าวสารตามความสนใจของมวลชนเป็นการสร้างการรับรู้เรียกว่า กระบวนการเลือกสรร (Selection Processes) ที่แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อผู้รับสารอีกต่อไป เพราะปัจจัยของการเลือกที่ทำให้ผู้รับสารมีสิทธิในการเลือกรับสื่อ เลือกจดจำ และเลือกการตีความ กระทั่งตัดสินใจตามปัจเจก เป็นบทบาทของผู้รับสารเชิงรุก ที่มีลักษณะของการตอบกลับ (Response) แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนถูกคาดหวังในการปฏิบัติงานตามบรรทัดฐานทางสังคม ทางการเมือง และเศรษฐกิจ (พีระ จิรโสภณ, 2551, น. 147) หน้าที่ของสื่อมวลชนผูกพันกับระบอบการเมือง ในสังคมของแต่ละประเทศนั้น โดย ซีเบอร์ต ปีเตอร์สัน และชรัมม์ (Siebert, Peterson and Schramm, 1956 อ้างใน พีระ จิรโสภณ, 2551, น. 148) และ เดนิส แม็คควอล (McQuail, 1983 อ้างใน พีระ จิรโสภณ, 2551, น. 148) เรียกว่า ทฤษฎีบรรทัดฐาน (Normative Theory) ดังนี้

1. ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory) โดยมีหลักการว่า สื่อมวลชนจะกระทำกรใดๆ ที่ต้องสนับสนุนการทำงานของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจทางรัฐ

2. ทฤษฎีอิสรภาพนิยมหรือสื่อเสรี (Libertarian or Free Press Theory) เนื่องจากสื่อมีการถูกควบคุมมากเกินไปจึงทำให้สื่อเรียกร้องให้เกิดแนวทางการทำงานเป็นผู้แสวงหาและเสนอข้อเท็จจริงแก่ประชาชนอย่างเสรี และไม่มีการควบคุมจากรัฐโดยตรง สื่อมีอิสระในการนำเสนอความคิดเห็น

3. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) สื่อมีความเสรีมากจนขาดการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสังคม จึงทำให้เกิดการเรียกร้องให้สื่อทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมให้มากกว่าเดิม สื่อมวลชนจึงถูกจำกัดหน้าที่ด้วยจรรยาบรรณในการปฏิบัติงาน แต่ยังคงมีสิทธิ เสรีภาพ ในการนำเสนอ เพียงแต่ต้องคำนึงถึงจรรยาบรรณและผลที่จะเกิดกับสังคมมากขึ้นกว่าเดิม

4. ทฤษฎีโซเวียตคอมมิวนิสต์ (Soviet-Communist Theory) เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นตามปรัชญาของมาร์ก-เลนิน-สตาลิน โดยมีแนวคิดว่ารัฐเป็นเจ้าของสื่อมวลชน ในนามของสาธารณชน ถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดโดยรัฐ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการทำงานของรัฐ

5. ทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory) เป็นทฤษฎีที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา หรือประเทศโลกที่สาม โดยมีแนวคิดว่าสื่อมวลชนมีหน้าที่พัฒนาสังคมหรือการสร้างชาติ ตามแนวนโยบายของชาติ นำไปใช้หลายประเทศในเอเชีย รวมทั้งประเทศไทยด้วย

6. ทฤษฎีสื่อมวลชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory) ทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดใหม่ที่สุด โดยมีจุดเน้นของทฤษฎีนี้ คือ ผู้รับสารมีสิทธิในการรับสารตามที่ต้องการและสามารถตอบกลับในวิถีทางการสื่อสารอย่างทั่วถึงกัน โดยไม่แบ่งชนชั้น หรือฐานะหรือกลุ่มชนกลุ่มใด

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ระบบการสื่อสารมวลชนเป็นไปตามระบบทางการเมือง ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยให้ความสำคัญต่อมวลชนในการแสดงสิทธิเสรีในการตัดสินใจ ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถูกคาดหวังว่าเป็นผู้คอยตรวจสอบรัฐและสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ในสังคมและรายงานเสมือนสุนัขเฝ้ายาม (Watchdog) เป็นผู้คอยรักษาผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมที่สื่อควรทำหน้าที่พัฒนาสังคมหรือการสร้างชาติไทยตามครรลองที่เหมาะสม กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 208) กล่าวว่า หลักการใช้สื่อเพื่อพัฒนาประเทศ สื่อมวลชนมีส่วนในการช่วยส่งเสริมให้สังคมดีขึ้นได้ ช่วยให้ประชาชนมีต้นแบบการใช้ชีวิตที่เจริญขึ้น หากสื่อมวลชนผลิตซ้ำๆ (Reproduce) พุดบอ่ยๆ อาจเป็นเรื่องราวที่ไม่น่าตื่นเต้นเหมือนข่าวดารา หรือข่าวผู้มีชื่อเสียง แต่หากสื่อหลุดจากกรอบหน้าที่ของตน เอนเอียงไปทางฝั่งหนึ่งมากเกินไป คุณค่าที่ดึงมาของข่าวหอมมะลิไทยหายไป รวมทั้งขนบและธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับขาวนา หรือการเกษตรก็จะท่างหายเป็นแค่การบันทึกให้ลูกหลานอ่านเท่านั้น ซึ่งสื่อมวลชนควรเป็นเครื่องมือในการให้ความสำคัญของข่าวต่อระบบเศรษฐกิจ ในการส่งเสริมอย่างจริงจังต่อการวิจัยและพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพสูงขึ้น และควรส่งเสริมให้ผู้คนตระหนักถึงการแข่งขันกันอย่างมากในตลาดโลก สื่อมวลชนควรใส่ใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตขาวนา อาชีพ และพื้นที่เพาะปลูกเพราะอาชีพการทำนาก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีต่ออาชีพการทำนาข้าวที่มีคุณค่า ส่งเสริม อนุรักษ์ให้เกิดการสืบทอดให้อยู่คู่วิถีชีวิตขาวนาและคนไทยต่อไป

รูปแบบหน้าที่สื่อยังปรากฏให้เห็นแบบ Agenda Setting มีแนวคิดที่ว่าสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่กำหนดวาระข่าวสาร ก่อให้เกิดการรับรู้ ความสนใจและการให้ความสำคัญต่อประเด็นของเหตุการณ์ในสังคมด้วย โดยการนำเสนอเป็นการสร้างภาพในสมองของเรา และมนุษย์จะทำการตอบสนองกลับต่อสิ่งแวดล้อมนั้นกลับไปตามทีสมองได้รับมา โดยมนุษย์จะประดิษฐ์ผ่านการรับรู้และประสบการณ์ทางอ้อมจากสื่อมวลชน (McCombs and Shaw, 197 อ้างใน พิระ จิโรโสภณ, 2551, น. 181) การให้ความสำคัญของประเด็นกำหนดผ่านการนำเสนอของสื่อมวลชนในรูปของจำนวน

หรือปริมาณในการนำเสนอ ความถี่ของข่าว และประเด็นนั้นๆ รวมทั้งตำแหน่งของข่าวสารที่ปรากฏในสื่อ ซึ่งการกำหนดประเด็น การเลือกสรร และการตกแต่งข่าวสารนั้นเรียกว่าเป็นการกำหนดวาระข่าวสารหรือ Agenda Setting ของสื่อมวลชนให้กับผู้รับสารในสังคมที่ให้ผู้รับสารเห็นว่าประเด็นที่นำเสนอมีความสำคัญมาก ดังที่เคิร์ท ลาง และ กราดิสส์ แองเจิล (Kurt Lang and Gladys Engel, 1959 อ้างในพีระ จิรโสภณ, 2551, น. 183) กล่าวว่า “สื่อมวลชนมักกระตุ้นให้ประชาชนสนใจในบางเรื่อง บางประเด็นเป็นพิเศษ”

อย่างกรณีงานวิจัยของ ทีโอฟิลัส แมมน์เคลิ งาม (Theophilus Mamnkeli Ngam, 2004) เรื่อง Media as Agenda Setters: A study of the infected and affected living with HIV/Aids เป็นงานวิจัยที่ศึกษาถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูลข่าวสารและให้การศึกษาในประเทศแอฟริกาใต้ ที่สื่อมวลชนโดยผู้วิจัยทำการศึกษาจากเนื้อหาของข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ Daily Dispatch โดยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1-30 ธันวาคม 2004 พบว่า มีการสร้าง stereotype ว่าถ้าถึงผู้ติดเชื้อ HIV/Aids ต้องเป็นคนเชื้อชาติแอฟริกันผิวดำและข่าวถูกเผยแพร่ผ่านสื่ออื่นๆ โดยการนำเสนอมาจากนักข่าวที่เป็นผู้สังเกตการณ์มากกว่าจากปากของผู้ติดเชื้อจริง จากการวิเคราะห์เนื้อหาข่าว (Content Analysis) ได้แก่ ภาพ (Photographs) ข้อความข่าว (Content) พาดหัว (Headline) และ คำบรรยายภาพ (Caption) พบว่า นำเสนอถึงชาวแอฟริกันผิวดำที่ติดเชื้ออย่างน่าสงสาร ภาพที่แสนทรมาณและหดหู่ใจ มีความอ่อนแอ ขาดการช่วยเหลือ ข้อความข่าวและพาดหัวข่าวมุ่งไปที่ชาวผิวดำ ทั้งที่ตามความเป็นจริงผู้ติดเชื้อและรับเชื้อมีคนผิวขาวและชาวอินเดียด้วย แต่สื่อไม่ได้นำเสนอเลย วิธีการที่ทำให้ตีความแบบเหมารวม stereotype ว่าชาวแอฟริกันผิวดำยากจนข้นแค้น มีเชื้อ HIV/Aids ทั้งเมือง ไร้การป้องกัน แพร่เชื้อได้ง่ายดาย และใช้คำว่า “Aids Children” เป็นการกล่าวแบบ “เหมารวม”

การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ตามงานวิจัยเรื่องนี้สอดคล้องกับการแนวคิด Agenda Setting ที่สื่อมวลชนมีบทบาทช่วยให้คนรับรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ให้เป็น “picture in our head” (พัชนี เษยจรรยา และคณะ, 2541, น. 227) เพราะสังคมบางส่วนไม่มีโอกาสสัมผัสกับสถานการณ์นั้น หรือไม่เคยไปแอฟริกาเลย เมื่ออ่านเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ย่อมมีโอกาสเชื่อหรือมองภาพรวมตามที่ข่าวนำเสนอ เท่ากับให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญในกำหนดประเด็นการรับรู้ เหตุการณ์ข่าวสารให้สังคม

รัฐ มีได้นำเสนอข่าวเพื่อเปลี่ยนทัศนคติและความคิดเหมือนในอดีต ทำให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์ Daily Dispatch ทำหน้าที่ ในการกำหนดประเด็นหัวข้อ แต่การทำหน้าที่ของสื่ออาจต้องมองถึงประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องตามที่ แม็คควอล (McQuail, 1987 อ้างใน พิระ จิโรภณ, 2551, น. 183) ซึ่งว่ากระบวนการกำหนดวาระข่าวสารอาจมาจาก 5 ประเด็นดังนี้ คือ

1. แหล่งที่มาของวาระข่าวสาร ซึ่งแหล่งที่มาแย่งแย่งได้จาก

1) วาระจากนักการเมืองที่เป็นรูปแบบของนโยบายที่เป็นบทบาทสำคัญในการควบคุมสังคม: วาระข่าวสารนโยบาย (Policy Agenda)

2) วาระของสื่อมวลชนเองที่ทำหน้าที่เป็น Gatekeeper ในการคัดกรองข่าวสาร เหตุการณ์ที่คิดว่ามีคุณค่าต่อการรับรู้ของสังคม: วาระข่าวสารของสื่อ (Media Agenda)

3) วาระสาธารณะในขณะนั้นว่าเรื่องใดน่าสนใจ หรือเป็นปัญหาที่ต้องรับนำเสนอ: วาระข่าวสารสาธารณะ (Public Agenda)

2. ใครเป็นผู้กำหนดประเด็นวาระ เพราะสื่อมวลชนทำหน้าที่ภายใต้โครงสร้างของสังคม และระบบทางการเมืองที่เป็นปัจจัยตัวหนึ่งส่งผลต่อการกำหนดวาระข่าวสาร ดังนั้น การกำหนดวาระข่าวสารอาจมาจากผู้มีอำนาจ จากสื่อมวลชนเอง หรือจากมหาชนหรือสาธารณะที่แสดงความสนใจในประเด็นนั้นๆ อย่างเช่น กรณีคุณนို့ต กราบรด เป็นต้น

3. ระดับของวาระข่าวสาร ซึ่งจำแนกวาระข่าวสารเป็น 2 ระดับ คือ

1) ระดับปฐมภูมิ คือ ระดับที่เป็นหัวข้อประเด็นหลักของข่าวสาร เช่น การติดเชื้อ HIV/Aids

2) ระดับทุติยภูมิ คือ ประเด็นที่เจาะเฉพาะลงไปทำให้เห็นประเด็นข่าวสารที่ย่อยลงไปอีก เช่น การติดเชื้อ HIV/Aids เป็นประเด็นหลัก ส่วนประเด็นย่อย คือ การกำหนดวาระของผู้ติดเชื้อ HIV/Aids มักนำเสนอเป็นคนผิวดำชาวแอฟริกันผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ Daily Dispatch เป็นต้น

4. บทบาทผู้รับสาร สื่อมวลชนเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสารให้เกิดขึ้นในการรับรู้ของผู้รับสาร จนถูกกล่าวว่ละเลยต่อผู้รับสาร ทั้งนี้เพราะผู้รับสารเป็นผู้มีความกระตือรือร้น (Active) ในการรับสารมากขึ้น มิใช่เป็นผู้เฉื่อยชา (Passive) ดังที่เคยกล่าวไว้ข้างต้น ดังนั้น การนำเสนอข่าวจากงานวิจัย สื่อมวลชนพยายามนำเสนอให้เห็นในมุมมอง

ความน่าสงสาร น่าเห็นใจ หรืออาจปรารถนาความช่วยเหลือ แต่ข่าวสารที่เกิดขึ้นในหนังสือพิมพ์มีความถี่และปริมาณจนสามารถทำให้เกิดเป็นภาพลักษณ์เชิงลบและการตีตราว่าคนผิวดำชาวแอฟริกันมีจำนวนผู้ติดเชื้อ HIV/Aids จนน่ารังเกียจมากกว่าน่าสงสาร

5. วาระข่าวสารกับความเป็นจริง เหตุที่ Magic bullet Theory ล่มสลายเป็นเพราะการควบคุมตัวแปรอย่างมวลชนในสังคมไม่ได้นั่นเอง ดังนั้น การนำเสนอข่าวสารของหนังสือพิมพ์ Daily Dispatch ข่าวการติดเชื้อ HIV/Aids เป็นการกำหนดวาระประเด็นให้สังคมรับทราบ ทำให้มวลชนรับรู้ และสามารถตีความเกินจากข่าวที่นำเสนอได้

บทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนยังคงมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้รับสารถึงแม้มีอย่างจำกัด แต่ถึงอย่างไรในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนก็ควรเคร่งครัดในเรื่องจรรยาบรรณวิชาชีพ เพราะความมีอิทธิพลของสื่อมวลชนยังคงกระทบต่อเยาวชนและผู้ที่ไม่เสพข่าวน้อยหรือไม่เสพเลย คนเหล่านี้มีโอกาสน้อยง่ายตาย อย่างไรก็ตามปัจจัยที่อธิบายบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนได้ดีที่สุดคือ จริยธรรม ที่เป็นหลักแห่งความรับผิดชอบที่กำหนดเป็นแนวทางให้กับผู้ประกอบการอาชีพสื่อมวลชนประพฤติปฏิบัติ เป็นหลักยึดทางความคิดและจิตใจในการทำหน้าที่ให้ตื่นตัวในการนำเสนอข่าวสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ภุชงค์ สนนทวิ. (2555). **บทบาทหน้าที่ในการนำเสนอข่าวการเมืองของสื่อมวลชนไทย**. วิทยาลัยสื่อสารนวัตกรรมสื่อสารสังคม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). **สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศาลาแดง.
- นวพรรษ การะเกตุ. (2551-2552). **การศึกษาภาพอนาคตของสื่อมวลชนในบทบาทการส่งเสริมคุณค่าข้าวหอมมะลิไทย**. คณะเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- เบญจวรรณ จำเริญพร. (2552). **การศึกษาและวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุโทรทัศน์รัฐสภาผ่านดาวเทียม**. ปริญญาโทพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- พัชนี เขยจรรยา และคณะ. (2541). **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เอลโล่การพิมพ์.
- พีระ จิระโสภณ. (2551). **ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการ ปริญญาโทนิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 10**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2559). **ทฤษฎีการสื่อสาร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ระเป็ยทอง.
- อรรณนพ เขียรถาวร. (2540). **บทบาทของโทรทัศน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและ การศึกษานิเทศศาสตร์**. กรุงเทพฯ.

ภาษาอังกฤษ

- Lowry, D. & Xie, L. (2007). **Agenda-setting and Framing by Topic Proximity: A News Presidential Campaign Coverage**. Retrieved May 16, 2016, from [http://www. allacademic.com](http://www.allacademic.com)
- Matthew A. Baum. (2002). **Sex, Lies, and War: How Soft News Brings Foreign Policy to the Inattentive Public**. *Journal of American Political Science Review*, 96(1), pp. 91 - 109.
- Stanley L. Baran & Dennis K. Davis. (2012). **Mass Communication Theory: Foundation, Ferment, and Future**. 6th. Canada: PreMediaGlobal.
- Theophilus Mamnkeli Ngam. (2004). **Media as Agenda Setters: A study of the infected and affected living with HIV/Aids**. South Africa: Stellenbosch University.